

судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). – Т. 12: Спадкове право / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. – Серія «Коментарі та аналітика». – Х.: Страйд, 2009. – 544 с.

4. Харьковская цивилистическая школа: грани наследственного права: монография / И. В. Спасибо-Фатеева, О. П. Печеный, В. И. Крат и др.; под ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. – Х.: Право, 2016. – 608 с.

В. А. КРОЙТОР

Харківський національний університет внутрішніх справ

НЕОБХІДНІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАЛАНСУ РІВНИХ ПРАВОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ СТОРІН У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Ефективне використання сторонами своїх процесуальних прав прямо впливає на розвиток судового процесу та його завершення, а в кінцевому результаті – на виконання основних завдань цивільного судочинства. Тому належний захист стороною своїх суб'єктивних матеріальних прав та інтересів залежить від дотримання принципу рівноправності сторін у цивільному судочинстві. Засобами й умовами, які забезпечують реалізацію даного принципу, є гарантії принципу рівноправності сторін у цивільному судочинстві. Проте в науковій літературі дослідженню даного питання не приділялося належної уваги [3, с. 79].

У змагальному процесі результат розгляду справи залежить від обставин реальної можливості сторони здійснити судовий захист своїх прав (обізнаності у питаннях права, можливості мати судового представника для здійснення професійного судового представництва, матеріальний стан тощо). Логічно, що рівноправність сторін може бути забезпечена рівносильністю сторін у доказовій діяльності, але це можливо не завдяки підвищенню ролі суду у доказовій діяльності, а завдяки розвитку процесуальних гарантій прав сторін для урівноваження таких процесуальних цінностей, як рівноправність та суддівська незалежність. Шлях розвитку процесуальних гарантій зводиться до створення високоякісної системи процесуальної правової допомоги [2, с. 194].

Рівноправність сторін у цивільному процесі є необхідною умовою забезпечення змагального типу судочинства та одночасно змагальність виступає формою реалізації рівних можливостей сторін для захисту своїх прав, що характеризує судочинство як справедливе.

У літературі, що присвячена дослідженню практики Європейського суду з прав людини, зазначається, що «принцип рівності сторін, який передбачає справедливий баланс між сторонами процесу, є основною характеристикою права на справедливий суд і невід'ємним аспектом права на змагальний процес» [4, с. 41].

Згідно з принципом рівності сторін (рівності вихідних умов) кожна сторона під час розгляду справи мусить мати рівні можливості для представлення своєї справи в суді; суд має дослідити аргументи кожної зі сторін, і жодна сторона не повинна мати певних вагомих переваг над протилежною стороною. Як зазначає В. І. Манукян, «якщо одній стороні не було дозволено викликати важливого свідка в його справі, в той час як іншій стороні дозволили викликати такого свідка — в таких випадках Страсбург констатував недотримання принципу рівності сторін» [5, 177].

Рівність сторін має реалізуватися в змагальному процесі, у якому «сторони мають право знайомитись зі всіма доказами або запереченнями, що залучені до справи, висловлювати свою думку про їх наявність, зміст і достовірність у відповідній формі та відповідний час, у разі необхідності – у письмовій формі та заздалегідь» [6, с. 162-163].

Слід підтримати висновок про те, що найкращий процесуальний ефект принцип рівності досягає саме в межах змагальної моделі цивільного судочинства, збалансовуючи правові можливості сторін у доведенні перед судом свої правоти і тим самим створюючи засади справедливого розгляду цивільної справи [7, с. 100].

Аналіз сутності та правової природи рівноправності сторін свідчить, що рівність прав сторін є умовною, оскільки йде мова про процесуальну діяльність суб'єктів із протилежними юридичними інтересами. Це положення визначає те, що права сторін є не однаковими, отже слід говорити про забезпечення збалансованих процесуальних можливостей суб'єктів спірного матеріального правовідношення відстоювати протилежні юридичні інтереси, що обумовлює їх різні процесуальні функції.

Саме завдяки існуванню цієї важливої засади, у цивільному процесуальному праві закріплені однакові можливості здійснення та захисту прав сторін у цивільному процесі та виключені будь-які переваги в цьому відношенні однієї сторони перед іншою. В юридичній літературі зазначається, що принципом процесуальної рівноправності сторін є така нормативно-керівна засада, яка забезпечує сторонам рівне положення перед судом при здійсненні правосуддя [1, с. 121]. Так, праву позивача пред'явити позов протиставляється право відповідача пред'явити свої заперечення чи пред'явити зустрічний позов; з метою припинення юридичного спору позивач може відмовитися від позову, а відповідач має право визнати позов повністю або частково. Позивач має право шляхом подання письмової заяви змінити предмет або підставу позову, збільшити або зменшити розмір позовних вимог, а відповідач – подавати свої доводи, міркування і заперечення, керуючись вимогами ст. 27 ЦПК. Якщо позивачу надано право змінити підставу позову, то відповідач може змінити підставу своїх заперечень.

Література

1. Основные принципы гражданского процесса / Под. ред.

М. К. Треушникова, З. Чешки. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1991. – 144 с.

2. Курс цивільного процесу: підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Х.: Право, 2011. – 1352 с.

3. Степурко С. І. Процесуальні гарантії принципу рівноправності сторін у цивільному судочинстві // Науковий вісник Чернівецького університету. 2011. Випуск 559. Правознавство. – С. 79-82.

4. Грозев Й. Право на справедливый суд в рамках Европейской конвенции о защите прав человека (статья 6): руководство для юристов / Й. Грозев, Виткаукас Д. Шин Льюис–Энтони. – London: Lancaster House, 2008. – 95 с.

5. Манукян В. И. Международная защита прав человека: право, прецеденты, комментарии: науч. – практ. пособие / В. И. Манукян. – Киев: Истина, 2010. – 480 с.

6. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства: моногр. / [В. В. Комаров, І. Тертишніков, В. В. Баранковата ін.] / за заг. ред. проф. В. В. Комарова. – Х.: Харків юридичний, 2008. – 928 с.

7. Ратушна Б. П. Принцип рівності сторін у цивільному процесі України / Б. П. Ратушна // Митна справа. – 2015. – № 4(2). – С. 98-102.

М. Ю. КУЗНЕЦОВА

Сумський національний аграрний університет

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ПРАВОВЕ ВІДНОШЕННЯ» ТА «ПРАВОВИЙ ЗВ'ЯЗОК»

Враховуючи відсутність єдиної позиції щодо розуміння правової природи правовідношення, вважається за необхідне, висвітлити спірні питання теорії правовідношення. Передусім необхідно визначити існуючі наукові розбіжності щодо використання понять «правове відношення» та «правовий зв'язок». Так, певна група вчених вважає, що розмежування понять «правовідношення» та «правовий зв'язок» є недоцільним, тому у своїх роботах вони традиційно використовують зазначені поняття як ідентичні та взаємозамінні.

Водночас інша група вчених наполягає на необхідності усвідомлення різниці між цими поняттями, пропонуючи розуміти «правовий зв'язок» як особливу приналежність, атрибут правової системи. Наприклад, Л. С. Явич, висловлюючись з цього приводу, підкреслює, що «у правовій сфері діяльності людей ми зіткнулися з відомою відмінністю між суспільним зв'язком та суспільним відношенням, але це питання потребує ще додаткових досліджень... С. С. Алексєєв писав, що відношення і є зв'язок. Це неточно» [1, с. 210, 211]. Поглиблюючи свою думку,